

Олена Самчук

## ФЕНОМЕН НАРАТИВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: ЕТИЧНИЙ ВИМІР

*У статті досліджується важливий для історії філософії феномен наративної ідентичності особистості та його етичного виміру. Осмислено роль концептів відповідальності та любові у конституюванні феномену моральнісної краси наративної ідентичності особистості.*

**Ключові слова:** наративна ідентичність особистості, синергетика, постструктуралізм, відповідальність, свобода, етика.

**O. Samchuk. Phenomenon of narrative identity of person: ethics measuring**

*The thesis is devoted to the investigation of important for philosophy question of understanding of narrative identity of person and its ethics measuring. Investigated the role of concepts responsibility and love in the constitution of phenomenon morality beauty of narrative identity of person.*

**Keywords:** narrative identity of person, intertext, poststructuralism, synergetics, responsibility, freedom, ethics.

**Е. Самчук. Феномен наративной идентичности личности: этическое измерение**

*В статье исследуется важный для истории философии феномен наративной идентичности личности и её этического измерения. Осмыслено роль концептов ответственности и любви в конституировании феномена нравственной красоты наративной идентичности личности.*

**Ключевые слова:** наративная идентичность личности, постструктуралізм, синергетика, ответственность, свобода, этика.

Дослідження феномену наративної ідентичності особистості набуває особливого резонансу у наш час тотального відчуження, небезпеки стирання будь-яких індивідуальних тотожностей, ціннісно-значимих констант та універсалій. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю осмислення ключової ролі до-

сліджуваного феномену у життєдіяльності сучасної людини, адже особистість втрачає розмаїте багатство способів самовираження і комунікативно-ціннісний зв'язок з соціальною дійсністю. Саме в наративній ідентичності особистості фокусується особлива “енергія” поєднання особистісного зусилля осягнення знаку, смислу, часу та історії у комунікативному просторі. У наративній ідентичності особистість осягає духовну подію зібраності особистого образу, власну тотожність, долаючи прірву буттєвої “перервності”. Наративом людина креативно конструює власну особистість і творить нові ступені особистісної свободи, наративом – формує відкритий універсум персональної автономії та відкриває царину цілісності “особистісного Я”, розгортає ціннісно-сміслову мереживо інтертекстуального полілогу взаємності та визнання. Такий дискурс наративної ідентичності особистості по-новому актуалізує виникнення її нового виміру – етичного.

Цим обумовлюється достатня підстава та актуальність введення в концептуально-сміслову поле української філософської спільноти тематики, яка майже відсутня у науковому дискурсі як вітчизняної, так і зарубіжної філософії. В сучасному історико-філософському процесі потребує етико-аксіологічного обґрунтування феномен наративної ідентичності особистості з врахуванням здобутків комунікативної практичної філософії та аксіології (Г. Ріккерт, М. Шелер, Д. фон Гільдебрандт, О. Розеншток-Гюсі та ін). Нового евристичного імпульсу потребує аргументативно-дискурсивний та прагматичний вимір дослідження проблематики філософії дискурсу із врахуванням напрацювань філософії мови, аналітичної філософії таких вчених: Л. Вітгенштайн, П. Строссон, Дж. Віздом, Т. Райл, Д. Девідсон, М. Дамміт, теорії мовленнєвих актів (проекту лінгвістичної феноменології Дж. Остін, Дж. Сьорля, психосемантики П. Грайса щодо аналізу конвенційності, інтенціональності в перлокутивних та іллокутивних актах мовлення та ідей німецької комунікативної філософії трансцендентально-герменевтичного розуміння мови (трансцендентальної прагматики мови Ю. Габермас, К.-О. Апел) у контексті питання про кризу індивідуальної ідентичності, агента мовленнєвої дії (В. Гьосле). Евристичний потенціал мають дослідження, спрямовані на порівняння комунікативних засад функціонування універсальний, етичних засад консенсусу “необмеженою комунікативною спільнотою” у практичній філософії та постструктуралістських засад аналізу “необмеженого комунікативно-інтертекстуального семіозису” (У. Еко) й дискурс-аналізу (Ф. Альтюсе-

ра, М. Фуко, Ж. Лакана) у віртуально-гіпертекстуальному аналізі осмислення інформаційного суспільства (М. Кастельс, О. Тоффлер, Й. Масуда, П. Хіманен, Д. Енгельбарт, Т. Нельсон та ін).

Проблема наративної ідентичності особистості як цілісності особистості має багату концептуальну географію та історію становлення. Теоретична основа проблематики ґрунтується насамперед на ретроспективному, парадигмальному історико-філософському аналізі джерельної бази дослідження, яка зумовлює ступінь розробки проблематики, що становить чотири головні змістовні напрями історико-філософської дескрипції проблеми, а також чотири групи першоджерел та критичних джерел, монографій, статей.

Зауважимо, що наратив (від лат. “gnarus” – знання, “narrare” – мовленнєвий акт, вербальний акт на відміну від уявлення; англ. і фр. “narrative” – розповідь, оповідання) – поняття, яке характеризує цілісний спосіб буття розповідного (усного чи письмового) тексту у нелінійно-версифікаційній динамічній процесуальності його означування та смислопородження. Оповідь про подію розглядається не з точки зору наявності в ній вихідного, об’єктивно даного смислу, а з позиції конструювання смислу про подію у цілісній, нелінійно динамічній трансформаційній процесуальності здійснення нарації. Наратив є засобом конституювання самототожності, самості, принципом усвідомлення власного саморозвитку й особистісного соціокультурного творення. Оповідь постає способом саморозуміння (“оповідь для себе”) та засобом самопрезентації (“оповідь для іншого”), завдяки яким відбувається саморозкриття та самоздійснення. Наратив доцільно розглядати як спосіб репрезентації минулого досвіду, засіб описового впорядкування часової тривалості життєвих подій в єдину послідовність.

У нашому дослідженні ідентичність особистості (від лат. “identificare” – ототожнювати, співвіднесеність чогось з самим собою) розглядається як спосіб самоусвідомлення цілісності особистісного досвіду, процес усвідомлення особистісної самототожності, саморівноваги, який, зокрема, може відбуватися в процесі версифікаційного, нелінійно-динамічного розгалуження смислу у конструюванні та породженні наративу.

Аналіз експлікації проблематики нелінійної динаміки трансформації наративної ідентичності особистості в концептуальному просторі історії філософії дозволяє виділити класифікацію чотирьох головних напрямів, які зумовлюють логіку розгортання дослідження, а саме: по-перше, теоретичні джерела, присвячені пробле-

мі ретроспективного, парадигмального виникнення, становлення елементів феномену розповідної ідентичності особистості та його концептуальної появи крізь проходження в історії філософії. Логіку розгортання теоретичного аспекту роботи становлять тексти-джерела – Платона, Аристотеля, Плотіна, Тертуліана, Г. Ниського, А. Аврелія, Д. Ареопагіта, С. Боеція, А. Кентерберійського, М. Екгарта, Н. Кузанського, М. Монтеня, Р. Декарта, Б. Паскаля, Б. Спінози, Дж. Локка, Г. В. Ляйбніця, І. Канта, Й. Фіхте, Ф. Шеллінга, Г. Гегеля, Л. Фюрбаха, Е. Касірера, В. Віндельбандта, Г. Ріккєрта, А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, А. Бергсона, С. К'єркегора, Ж.-П. Сартра, М. Гайдеггера, Г. Блюменберга, Е. Гуссерля, Б. Вальденфельса, Е. Левінаса, М. Бубера, О. Розенштока-Гюсі, Ф. Джеймісона, Ж.-Ф. Ліотара та інтерпретації їх творчості у творчих розробках С. Аверинцева, В. Асмуса, Х. У. Балтазара, Т. Васильєвої, П. Гуревича, П. Гайдєнко, І. Ільїна, О. Лосєва, С. Лангер, М. Мамардашвілі, С. Неретіної, В. Подороги, А. Столярова, З. Тажуризіної та ін.; практичну частину смислового поля дослідження становлять етико-аксіологічні аспекти феномену охарактеризовані у творчому доробку Р. Отто, М. Еліаде, Р. Каюа, М. Шелера, Д. фон Гільдебрандта, А. Гелена, Г. Плеснера, Х.-Л. Лівраги, Х. Арєндт, Г. Йонаса, І. Макінтайра, Ч. Тейлора. Загальнотеоретичні проблеми філософії оповіді осмислені в аспекті паралелізму етичних ідей трансформацій дискурсу (М. Фуко), проблеми конвенційності у “необмеженому семіозисі” (У. Еко, М. Ріффатера) та дискурсивному обґрунтуванні етичних засад консенсусу “необмеженою комунікативною спільнотою” (Ю. Габермас, К.-О. Апель) у німецькій практичній комунікативній філософії як універсалістській етиці відповідальності. Віртуально-гіпертекстуальні засади осмислення синергії інформаційного суспільства та нової цілісної особистості “*homo intelligens*” розроблені в роботах Й. Масуди, М. Кастельса, О. Тоффлера, Т. Нельсона та ін.

Ядро дослідження становить концепція “наративної ідентичності особистості” П. Рікера й творчі здобутки сучасної наратології (Ж. Женетта, І. Брокмеєра, Р. Харре, Ф. Кермоунда, Х. Міллєра), яка має філософсько-семіологічні засади функціонування. Донині концепт наративної ідентичності особистості залишається одним із центральних моментів у сучасній французькій філософії (В. Декомб). Трансдисциплінарна специфіка досліджуваного феномену поєднує різні галузі філософського знання, йде “наскрізь” дисциплінарні межі, здійснює перенесення понятійно-категоріальних інструментаріїв з одних областей в інші. Розробляючи сумісні

проекти дослідження, створює умови для цілісної історико-філософської поліметодологічної реконструкції складного феномену нелінійної динаміки трансформації наративної ідентичності особистості в постструктуралізмі та синергетиці.

Другу групу становлять праці з визначення ролі постструктуралістської та синергетичної парадигм в осмисленні проблеми наративної ідентичності особистості та її нелінійної динаміки розгортання. Означено елементи постструктуралістської рецепції структуралізму К. Леві-Стросса, А.-Ж. Греймаса, Ю. Лотмана, Р. Якобсона, а також наратологічні інтенції у творчості П. Рікера (як передумови виникнення досліджуваного явища). Постструктуралістські концепції експлікації складної, відкритої, концептуально-семіологічної та нелінійно-динамічної системи наративної ідентичності особистості представлені у філософії А.-Ж. Греймаса, М. Бахтіна, У. Еко, Ж. Дельоза та І. Павільоніса. Аналіз семіотико-інтертекстуальних механізмів нелінійної динаміки наративної ідентичності здійснений у працях Р. Барта, Ю. Крістєвої, Ж. Бодріяра, М. Фуко, Ж. Дерріди, Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі. Проблема наративної ідентичності особистості у аспекті зіставлення лінійного та нелінійного письма відтворена у розвідках А. Баблоянца, М. Білоковильського, М. Субботіна.

До глибинного осмислення специфіки постструктуралістського способу мислення зверталися Н. Автономова, Г. Косиков, А. Поганяйло. Трансгресивні стратегії оповідної ідентичності осмислені в працях Ю. Ебелінга, Д. Хаймана, Дж. Харрарі.

Синергетичний вектор дослідження представлений роботами В. Аршинова, В. Буданова, І. Добронравової, О. Князевої, С. Курдюмова, Н. Климонтовича, І. Пригожина, І. Стенгерс, Г. Хакена [1]. Відкриттю нових підходів у осмисленні креативної, нелінійно-динамічної самоорганізації наративної суб'єктивності й стійкого розвитку структур у відкритих нелінійних складних системах присвячені праці І. Акчурина, М. Ахундова, М. Климонтовича, О. Мамчура, Є. Режабека, А. Щербакова та ін. Їх дослідження об'єднуються намаганням виявити нові принципи, які виходять з незворотності процесів самоорганізації, що постулюють співіснування порядку і хаосу, самоорганізації і дисипації, еволюційних та біфуркаційних фаз розвитку, мультिवаріантності та фрактальності, голістичності та хаосомності у розгортанні цілісної наративної ідентичності особистості.

Синергетика як основа теорії нелінійних динамік, інструмент трансдисциплінарного пізнання та загальнонаукова програма до-



слідження процесів самоорганізації на ґрунті філософії науки осмислена в роботах А. Ахієзера, О. Венгерова, К. Делокарова, В. Войцехович. Біфуркаційна та фрактальна природа семіотико-нарративної ідентичності аналізуються О. Астаф'євою, М. Санджілер, В. Тарасенко, Дж. Мюррей. Інтерпретації креативного потенціалу хаосу та феномену випадкової флуктуації у ігровому модусі нелінійної динаміки складної нестабільної, дисипативної системи нарративної ідентичності особистості здійснені Т. Григор'євою, Д. Фокемом, К. Лемертом, І. Хасаном.

Третю групу досліджень визначає проблематика, що обґрунтовує роль досліджуваного предмета для методології історії філософії та етики, яка, синтезуючи напрацювання постструктуралістської та синергетичної парадигм, надала можливість аргументувати положення про евристичність застосування принципів двох парадигм до поліметодологічних побудов історії філософії в контексті постнекласичного дослідження О. Зеленкова, А. Перцева, В. Стюпіна, Я. Любивою, М. Можейко, У. Матурани та Ф. Варелли [2].

Четверта група – це здобутки дослідників вітчизняної філософії, зокрема представників Київської світоглядно-антропологічної школи, заснованої В. Шинкаруком та продовженої ґрунтовними дослідженнями В. Іванова, О. Яценка, С. Кримського, В. Табачковського, М. Поповича, І. Бичка. Опрацьовуючи проблеми, поставлені у дослідженні, ми зверталися до досліджень логіко-методологічних напрацювань, перекладів сучасних українських вчених, доробок яких представлений працями Є. Бистрицького, Л. Горбунової, А. Єрмоленка, А. Ішмуратова, О. Йосипенко, Ю. Кушакова, М. Култаєвої, В. Кізіми, В. Ляха, Я. Любивою, В. Лук'янця, В. Малахова, Л. Ситниченко, О. Соболя, Л. Озадовської, І. Хоменко, Т. Ящук, Н. Хамітова.

Головною ознакою нарративу є його історичність. Ця властивість виявляється у знанні оповідача про початок дії, її розвиток та завершення (фінал), завдяки якому реалізується цілісна зібраність мислимого досвіду. Іншими словами, проживаючи своє життя, людина конструює його в історію. Породження єдиної-голістичної та телеологічної історії життя постає важливим чинником цілісної, самототожної (ідентичної) особистості. Отже, центральним моментом процедури внесення у фабулу (інтригу) розповіді є “атракативний” фінал. На думку Р. Інгардена, “кінець оповіді” є саме тим чинником, який задає простій послідовності подій її семантичну значимість: лише завершена історія набуває сенсу, тільки фінал постає

джерелом морфології наративу. Процесуальність оповіді може розгортатись лише в контексті кульмінаційної фрази наративу, яка “накладає на неї відбиток цільності”. Таким чином, ідея фіналу, що зааделегідь відома наратору, постає основоположною для конституювання наративу. Вона створює своєрідне поле тяжіння, яке зводить всі сюжетні вектори до єдиного семантичного фокусу.

У роботі “Час і оповідь” Поль Рікер вказує на існування особливого взаємозв’язку історичного пізнання та оповіді. Він уводить поняття “історичної інтенціональності” у наративі, яка конституює смисл ноетичної спрямованості свідомості на історичну якість (історію) оповіді як інтенціональний об’єкт. Осмислюючи історичне минуле, особа конструює самооцінку, аналізуючи теперішнє – відбувається прийняття (неприйняття) власного досвіду, здійснюється вибір життєвих стратегій, проектуючи майбутнє – особа стверджує себе такою, якою прагне бути, виникає нове бачення тих подій життя, власних рис та якостей, що за певних причин не усвідомлювалися чи не приймалися людиною. Завдяки квантуванню подій життя у модусах часу виявляється інша ознака наративу – його темпоральність, що визначає поведінку особистості. Як зазначає П. Рікер, дослідження наративу пов’язане з часовим характером людського досвіду. Наративна функція створює коло між оповіддю та часовістю. “Світ, що конструюється в розповідному творі – це завжди твір у часі, час стає людським часом, тією мірою, настільки він артикулюється наративним чином. І навпаки, оповідь стає значущою лише тією мірою, якою описує особливості часового досвіду, стає умовою часового існування” [3, с. 65]. У процесі часового впорядкування у зв’язній оповіді особистісно значущих ситуацій важливим є позитивне ставлення до власного досвіду, здатність конструктивно переосмислювати його та створювати нові наративи.

На думку П. Рікера, конфігуративний акт створення інтриги (акт семантичної інновації) може бути співвіднесеною з продуктивною уявою, точніше з трансцендентальним схематизмом, що є її означаючою матрицею у кантівському сенсі слова. Продуктивна уява схематизує операцію синтезу в інтризі. Інтрига, немов трансцендентальна схема, що постає медіумом між чуттєвою та розумовою здатністю, створюючи чуттєво уявлене поняття, поєднує в цілісну завершену історію розрізнені події, схематизуючи інтелігібельні значення в оповідь, взяту як ціле.

У праці “Після чесноти” А. Макінтайр аналізує особливу етику оповідної автентичності культур, наголошуючи на положенні

про відповідальну взаємність культур, які водночас постають як культурні розгорнуті оповіді, “спів-буттям”, “спів-присутності” культур одна в іншій.

Теорія нарративу синтезує у собі низку концепцій, проте особливий дослідницький інтерес становить концепція нарративної ідентичності П. Рікера. Характеризуючи нарративну ідентичність як особливу форму ідентичності, до якої людина здатна прийти шляхом розповідної діяльності, як ідентичність персонажу оповіді автор вказує на двозначність поняття ідентичності, в якому змішуються два взаємовиключні його смисли: ідентичність як тотожність (лат. “idem”, англ. “sameness”) та ідентичність як самість (лат. “ipse”, англ. “selfhood”). Ідентичність у сенсі “idem” зберігає значення “сталості, незмінності у часі”, це синонім “найвищою мірою подібного”, “аналогічного”, “тотожного”, “одного і того ж”, “того ж самого”. У значенні “ipse” поняття ідентичний “не містить у собі жодного твердження, яке б стосувалось незмінного ядра особи” [4, с. 8], і водночас визначає неперервність, стійкість у часі.

Семантика терміна “ідентичність” фіксує антиномію самого феномену ідентичності: ідентичність передбачає існування незмінної, цілісної основи особистості і водночас мінливий досвід фізичних та духовних змін ніяк не узгоджується з ідеєю такої незмінності у часі. Ця суперечність узгоджується П. Рікером у синтетичному осмисленні нарративу як засобу нелінійно-динамічного конструювання ідентичності особистості, яка розгортається у тріадній діалектиці 1) тотожності як смислотворчої статичності “особистісного Я”, 2) самості нелінійно-динамічного конструювання “Я-образу” у оповіді та 3) іншості як досвіду інакшості у контексті етичних імплікацій самооцінки і самоповаги. І додає: особистісна ідентичність конструюється у межах діалектики самості та тотожності, що набуває виразу завдяки двом моделям перманентності у часі: характеру та промові.

У житті художнього твору (оповіді) П. Рікер виокремлює три етапи, кожен з яких позначається терміном мімезис. З першим етапом народження твору мімезисом – I (префігурацією) пов’язане зародження фабули оповіді, яка відсилає до життєвіття автора та перед-розуміння ним твору. Іншими словами, стадія мімезису – I включає в себе усю сукупність знання про стан справ у світі, увесь пізнавальний і соціальний досвід автора, систему інформації про дійсність, що сполучена зі словесно і структурно не оформленими знаннями про життєві ситуації. Мімезис – I постає посередником між стадією практичного досвіду і написання твору. Адже якою б новаторською подією не



була поетична композиція, вона вкорінена в перед-розумінні світу. Автор майбутнього твору повинен володіти практичною компетенцією, розумінням життєвого матеріалу, щоб побачити в розрізненій, зовнішній безпричинності – цілісність явищ, пов’язаних авторським задумом. Мімезис – II (конфігурації) – це етап формоутворення поетичної композиції. Метою цієї стадії мімезису є конкретний процес створення твору, в якому текстова конфігурація стає посередником між префігурацією (простою послідовністю подій життєвого досвіду автора), практичного поля задуму та рефігурацією (трансформацією у сприйняття твору читачем). Нарешті, мімезис – III (рефігурація) – це акт сприйняття художнього твору читачем, що актуалізує, з одного блоку, творчий посил майстра слова, вияв його духовних цілей та ідеалів, що містяться у тексті, з іншого – відкриває світ нових смислових запитів для читача. На перетині двох світів виникає новий універсум, який конструюється з внутрішньо динаміки конфігуруючої розповіді і проєктивних інтенцій автора і читача. В акті читання здійснюється акт їх інтерсуб’єктивного спілкування. Витоки ідеї мімезису – III Рікер знаходить в аристотелівському катарсисі, який переживає читач.

Ключовою інтенцією П. Рікера є етичні експлікації феномену наративної ідентичності особистості, які пов’язані з запровадженням ролі відповідальності, справедливості й солідарності в наративній самототожності особистості. Особистість, за П. Рікером, має бути відповідальною за наслідки конструювання власних наративів.

Засновник філософської антропології М. Шелер вважає серцевинним ядром духовності особистості й оповідної ідентичності особистості – любов як “ens emans” (істоти люблячої). Завдяки первинному порядку любові та цінностей закону “ordo amoris”, розгортається особлива ідентичність любові у нарації – ототожнення та рефлексивне усвідомлення людиною себе як люблячо-духовної істоти у слові, що робить “людину людиною”. “Любити речі по можливості так як любить їх Бог, і розумно співпереживати в своєму акті любові зустріч-співпадіння божественного і людського акту в одній і ті ж точці світу цінностей – це вища здатність людини” [5, с. 368]. Саме ця структура, поєднана з ціннісною структурою особистісного ядра “ordo amoris” – серцевина світового порядку та божого порядку – динамічний рух любові. Тільки так можлива “повнота буття і зібраний суб’єкт” [5, с. 78].

На думку Ч. Тейлора, у недоторканному ядрі особистості важливою є її особлива моральна наративна конфігурація – автентич-

ність, особливий спосіб бути людиною [6, с. 42]. У праці “Етика автентичності” мислитель наголошує, що у “добу спустошення особистісних смислів”, час хворої інструментальної сучасності соціального атомізму, особистість має утримувати власне унікальне ціле – “унітарний центр” – автентичність, завдяки якому можливо здобути і утримати моральне визнання, самоствердження, любов, а не пригнічення.

Як зазначає Г. Маркузе, такі автентичні форми оповідної ідентичності забезпечують функцію перегляду ставлення людини до самої себе та інших й нівелюють феномен “одновимірності” та “паралічу суспільства без опозиції”. Постулюючи оповідну етику відповідальності, Г. Йонас наголошує, особистість має усвідомити, по-перше, онтологічну відповідальність за ідею людини, ідею самототожності, гармонійної-цілісності особистості та, по-друге, відповідальне ставлення до наслідків своєї діяльності (відповідальність митця за свій твір).

У праці “Криза індивідуальної та колективної ідентичності” В. Гьосле розглядає ідентичність як єдність двох сторін індивідуальності першого – особистісного ідентичного ядра “Я” (the I), і другого – самоті (the Self). “Я”, згідно з концепцією німецького мислителя, – недоторканий центр особистості, який має постійно здійснювати спостереження за “самістю” – нелінійно-динамічною, змінною основою людини. Морально-ціннісний (нормативний і соціокультурний) образ самоті має властивість до динамічної трансформації – принцип “Я”. Спостерігаючи за власною рефлексивною здатністю, спостереження перетворюється у самість, останнє ж перетворюється на константу. Образ нормативної сталості-ідентичності “апріорного я”, “монадичної ентелехії” має узгоджуватися з динамікою соціокультурного “я – самоті”. Як підкреслює В. Гьосле, криза ідентичності – ситуація відторгнення самоті з боку “Я”, стан закритого дистанціювання від власної самоті, неможливість примиритися з нею.

Мислитель вказує на причини кризи ідентичності серед яких: нездатність ідентифікувати власну тілесність, відмова визнати часову природу самоті (вікову, конечність), несформованість нормативного образу самого себе (втрата моральних орієнтирів чи скеровуючого етичного начала метафізичної природи), зрада, криза довіри, розчарування як руйнація принципу любові [7, с. 112-123]. Однак потрібно зауважити, що втрата ідентичності не завжди остаточна. Її можливо відновити засобами визнання власно-

го наративного “Я”, відторгнення негативних думок щодо власної самості, по-друге, осмислення недоліків та помилок у позитивному сенсі як рушіїв прогресивних змін у ціннісно-смысловому ядрі особистості, по-третє, дистанціюючись від традиційних цінностей, визнати щирю вдячність колишнім настановам, які виконували роль орієнтирів у минулому – і їх забути. Оскільки вихідною особливістю людини є здатність змінюватися. І останнє – створення реалістичного образу самого себе в інтерсуб’єктивному космосі та формування гармонійних умов з іншими особами.

Отже, наратив надає порядок і узгодженість досвіду людини, він є формою організації знання, що структурує наше сприйняття світу і самих себе. Завдяки наративу відбувається усвідомлення минулого досвіду, здійснюється самовираження й саморозкриття, формується “я – концепція”, створюється ескіз бажаного майбутнього. Завдяки наративній ідентичності особистості можливий дійсний етичний зв’язок, розгортається етична краса вчинку та краса моральнісних взаємин, формується ціннісна царина моралі. Формується толерантність і свобода міжособистісних взаємин, дарується любов, добро та розгортають буття суспільні смисли.

### Література:

1. Князева Е. Н., Курдюмов С. П. Основания синергетики, режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов. – СПб. : Алетейя, 2002. – 414 с.
2. Можейко М. А. Становление концепции нелинейных динамик в современной культуре: Монография / М. А. Можейко. – Минск. : БГЭУ, 1999. – 289 с.
3. Рикёр П. Время и рассказ. Интрига и исторический рассказ: Соч. в 3 т – СПб.: Университетская книга, 1998. – 248 с.
4. Рікер П. Сам як інший. Пер. із фр. – К.: Дух і Літера, 2002. – 458 с.
5. Шелер М. Избранные произведения. Пер снем. / Пер. Денежкина А. В., Малинкина А. Н., Филипова А. Ф. ; Под ред. Денежкина А. В. – М. : Издательство “Гнозис”, 1994. – 490 с.
6. Тейлор Чарльз. Етика автентичності / Чарльз Тейлор [Пер. з англ. А. Васильченко] – Дух і Літера. – Київ, 2002 – 128 с.
7. Хесле В. Кризис индивидуальной и коллективной идентичности // Вопросы философии. – М., 1994. – № 10. – С. 112-123 с.

*Рецензент* – доктор філософських наук, провідний науковий співробітник відділу історії зарубіжної філософії Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України **Я. В. Любвий**